

Post-Truth'un Gücü Adına: "Güç Bende Artık"

DR. FIKRIYE ÇELİK

Cumhuriyet Üniversitesi

Kendimizi "gerçek"leştirdiğimizi düşündüğümüz; canımız sıkıldığında gerginliğimizi ona buna saldırarak azaltabildiğimiz; yaşadığımız hayatta görmediğimiz değerlerin acısını çıkarırcasına sanal dünyada yalnız birer sayı görünümündeki kişiliklerin üstünden egolarımızı tatmin ettiğimiz; fikrimizi alkışlayanla sanal dost, başka düşünenele alabileceğine düşman olma özgürlüğünü iliklerimize kadar tadabildiğimiz; unfollow yaptığımızda "sen kimsin?" diyebiliyor olmanın gücüyle, bloklama esnasında karşımızdakini bir çırpıda hayatımızdan çıkardığımız hissiyle dağ gibi biriken yükü sırtımızdan atabildiğimiz bir ortama âdeta yılana sarılır gibi sarıldık.

Dünyayı değiştirme arzusu tabiri yerindeyse manik anımızda her yanımızı sarmışken kuşandığımız kılıçla her birimiz He-Man'e dönüştüğümüz âni ölümsüzleştirmek için yarışır olduk. "Sosyal medyanın gücü adına, güç bende artık" diye söylemlerimizi savururken dört bir yana bir yandan da sessiz, sakın ve hatta çekingenliğiyle nam salmış çoğu kişiliğin kurabiye değil klavye canavarı olmayı yeğleyişine ve görülmemiş bir güçle evrimin dik âlâsını geçirişine de tanıklık ettik. Neticede bu bir iletişim, bir etkileşim sonucunda ortaya çıkandı. Bu dönüşüm sürecinde hiçbir klavye canavarı yalnız değildi, kalabalıkların ruhundan beslenip kitle yapbozunu tamamlayan bir parçaydı. He-Man'in ürkek kaplanı Titrek'i andıran türde başka kullanıcılar da çarpan etkisinden nasibini aldı, kılıcın gücünü damarlarında hissederek büyük bir dönüşüme sözleriyle imza atmayı başardı. O artık ürkek bir kedi değil yırtıcı bir kaplana dönüşmüş Atılğan'dı.

Kendimizi Oxford tarafından 2016 yılının kelimesi seçilen ve "Hakikat Sonrası" (<https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>) şeklinde tanımlamanın mümkün olduğu "Post-truth" (Dunt, 2016) kavramıyla anlamlandırabileceğimiz bir

durumun tam ortasında bulduğumuz zamanlardan geçerken kamuoyunu şekillendirmede nesnel olguların artık bayrağı duygu ve kişisel inançlara teslim ettiğini kanıksar olduk. Doğrulanma şartı taşımayan, doğrulamak istediğimizde de karşımızda bir muhatap bulamadığımız hikâyelerin sebep olduğu anlık etkilere maruz kalarak süregiden bir hayatın idame ettiricileri hâlini aldık.

Hayatta kalma adına kıran kırana bir sanal mücadelenin perde dediği, klavyeden kılıcın değdiği yeri kestiği bir mecrada; bilgi-enformasyon karmaşasının kafa karıştırıcılığı karşısında şaşkına döndük. "Bilgi kırıntısı" (Rigel ve Çağlar, 2010: 39) olarak tabir edebileceğimiz enformasyonun aşırı tekrarlarına maruz kaldık; "neden"ini, "niçin"ini araştırma ihtiyacı dahi hissetmeden emrimize sunulan "sonuç"la ilgilenerek kolay olanı seçtik. Bilhassa toplumsal olaylarda klavyemizi konuşturduğumuz mecranın sadece bir uygulama olduğu bilincini kaybettiğimiz anlarda "hükümsüzdür" ilanı vermeyi düşünecek çağdan artık çok uzaktık. Kalbimiz; tweetlerin yağmaladığı timelinemizde atmaya başlamış, durup düşünmeye yetmeyecek kadarlık bir zamanın kısıvrak yakaladığı aklımız çoktan büyük bir tutulmanın etkisi altına girmişti.

Devir onun devriydi; Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"ni kendine rehber etmiş olacak ki bütün ihtiyaçlarını tek tek tespit ettiği "insan"ı âdeta elleri kolları bağlı bir hâlde karşısında bulan sosyal medya, boşlukları tek başına doldurmanın haklı gururunu yaşıyordu. İnsanların ne hakkında konuşacağına karar vererek gündem oluşturmayı başaran sosyal medya geleneksel medyanın gündem kurma liderliğini elinden alarak âdeta altın çağının dayanılmaz keyfini sürüyordu.

Bütün dünyada gerçek olduğu konusunda tek fikir birliği sağlanmış tür kabul edilen "haber" bile gerçek değil, yalnızca bir "gerçeğin yansıması" iken ve dahi etik ilkeler gereği bir bilginin haber olarak izler kitlenin karşısına çıkabilmek için en az üç kaynaktan doğrulatılması gerekirken sosyal medyada karşılaştığımız her enformasyonu "bilgi" olarak addetme, daha da ileri giderek "haber" adı altında yayma gafletine düştük. Manşetleri kaplamak şöyle dursun adını tarihe yazdıracak kadar büyük bir hadise olarak karşımızda duran Yönetmen Orson Welles'in H. G. Wells'e ait Dünyalar Savaşı romanından aldığı Marslıların dünyayı işgale başlamasıyla ilgili bölümünde anlatılanların radyoda haber bülteni formatında okumasının ardından ülkede aniden kaos ortamı oluşması üzerine Welles'in bir basın açıklamasıyla özür dileyerek okunan metnin bir haber değil, roman olduğunun altını çizmek zorunda kaldığı örneğinin üzerinden yıllar geçse de gereken dersi almadık. Artık hakikatin ne olduğu konusunda hiçbir fikri olmayan ve fakat her şeye dair fazlasıyla bilgisi olan insanlardık. Koca bir karmaşanın merkezindeydik ve fakat kendimizi bir anda ışıklar içinde bir fuar alanda bulmuş gibiydik. Bindığımız dönme dolap

başımızı döndürüyor, yaşadığımız geçici heyecan yüzünden etrafı rengarenk görüyor, kendimizi kuşlar kadar özgür hissediyor, yüklerimizden arınmış buluyoruk. “Gerçek” hayatın yerine “sanal” olanı ikame etmiştik ve artık neyin gerçek neyin sahte, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt edemez hâldeydik (Davies, 2016). İşte tam da bu karmaşık dönemi simgeleyen “Post-truth” kavramı bilgiye kıymet vermeyişimizi, anlık hislerin peşinden koşan insanlar rolüne büründüğümüz gerçeğini yüzümüze okudu.

İnternet özelinde teknolojiyi, ekmeğe eş değer bir nimet olarak bildiğimiz andan beri işler içinden çıkılmaz bir hâl almıştı; ancak artık birey olma özelliğini yitireli çok olan insanların hevesle bir araya getirdiği kitleler hâlden memnundu ve dünya her zamankinden hızlı dönmeye devam ediyordu. Twitter’da biri bir kuyuya taş atıyor, bununla da yetinmeyip taşta bir de hashtag (#) bağlıyor; bu sayede taşın yankısı dünyanın öbür ucundan duyuluyordu. Acilen bu yankıya kulak vermek zorunda kalan o dünyanın öbür ucundakinin hemen harekete geçmesi, hızlıca yorum geliştirip paylaşımda bulunması gerekiyordu. Nitekim zaman dar, gündem yoğun. Meselenin iç yüzünü araştırmaya, bilginin doğruluğunu sorgulamaya hem vakit yoktu hem de sorgulamak bu çağı ve çağın insanını çok da ilgilendirmiyordu. Zira sayısız, sınırsız mevzu vardı bahsi açılan ve doğrunun peşinde koşarken uğradığı zaman kaybı, meylini bekleyen konulara geç kalması demek oluyordu. Çünkü o artık içinde bulunduğu mecranın tüketicisi olduğu kadar aynı zamanda mecrada dolaşıma giren mesajların üreticisiydi. “Üretiyorum, öyleyse varım” hissiyatına bürünen insanın kendine olan güveni hepten boyunu aşıyor, “ifade özgürlüğü”nden dem vurarak gerçekleştirilen etik ihlalleri meşru kılma derdine düşüyordu.

Facebook’ta biri teknolojinin yüz güldürücü gelişmelerinden olarak hayatımızda kendine hatırı sayılır biçimde yer açan montaj maharetiyle hazırlanan bir video paylaşıyor; zamandan ve mekândan muaf internete düşen ise üzerinde gönderen adı yazmayan bu zarf(!)ı evlere servis etmek oluyordu. Artık her birimiz önümüze atılan zarfla meşgulüydük. Karmaşanın hüküm sürdüğü bir dönemin insanı olarak düşünme, akıl etme, hakikatin peşinde koşma yetisini kaybetmiş olarak düşüyorduk bir kez daha düştüğümüzün farkına varmadan. Ve bütün bunları ilk kez Lippman’ın kullandığı “rıza üretimi” kavramı yardımıyla gerçekleştiren bir iletişim, bir paylaşım ortamının marifeti sayesinde sorguya mahal vermeyecek şekilde kendiliğinden âdeta bir tür görev gibi yerine getiriyorduk. Chomsky ve Herman’ın o meşhur Rızanın İmalatı eserinde “Propaganda Modeli” yardımıyla işaret ettikleri gibi yaşananları öğrenmek ve meseleyi çözümlmek için kitle iletişim araçlarına koşuyor, “aslında ne oldu” ile ilgilenmiyorduk (Herman ve Chomsky, 2012). Kaldı

ki bizi diğer bütün canlılardan ayıran da sadece anlatılar üzerine kurulu, hikâyelerin oluşturduğu bir dünyada yaşıyor oluşumuzdu. Gerbner'in ifadesiyle bildiğimiz yahut bildiğimizi sandığımız şeylerin bilgisinin çoğunu kendimiz tecrübe etmiyor, anlatılan hikâyelerden ediniyorduk. Ve yine Gerbner'in tarihe armağan olarak sunduğu Ekme Kuramı vasıtasıyla televizyonun "kapitalist sistem için fonksiyonel açıdan dinleyen, seyreden, ezberleyip öğrenen ve taklit ederek tüketen çok bilmiş cahiller" (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 166) ürettiği yönündeki tespitinin doğruluğunu bugünün iletişim teknolojilerini hayatımıza buyur ederek dört elle sarıldığımız sosyal medya aracılığıyla da bizzat ispat ediyor; Chomsky'nin "medya cahilleri" ithamına mazhar oluyorduk.

Instagram'da biri bir fotoğraf paylaşıyor, pembe bir dünyanın mümkün olduğunu gösteriyor; hayalleri süsleyen gösterişli hayata kendisinin değil başkasının sahip olduğunu gören takipçi bir anda kendini dünyanın en şanssız, en mutsuz insanları arasında buluyordu. Koca bir gerçek gibi karşısında duran süslü hayata sahip olmayan takipçinin psikolojisi hızla altüst oluyor, artık kendini başka bir dünyanın kapısından gireceği günleri beklemeye bırakıyordu. Bu bekleyiş sırasında akıp giden zamana yenik düşüyor; içinde bulunduğu anın, yaşadığı kıymetli zamanların, hayatını paylaştıklarının güzelliklerini yaşamaktan mahrum kalıyordu.

Hakikat sonrasını temsil eden "Post-truth" döneminde benimsenen yeni gerçeklik anlayışında tüketilen yalnızca zaman, kültür, dil, iletişim türleri gibi gözle görülmür olgular olmuyor; yanı sıra bu, psikolojisini sanallığa kurban eden insanın daha da genelde insanlığın tükenişi demek oluyordu. Sanal âlemin ürettiği tüketim şekli; hakiki iletişimde ihtiyaç duyulan yüz yüzeliliği, gerek sesli gerek sözlü gerekse de fiziksel teması ortadan kaldırıyor; ne olduğu, kim olduğu belli olmayan muhataplar üzerinden bütün duygularımızın kalbimizden çıkıp beynimize ulaşmasına imkân tanıyordu. "Hâlâ işlediğim ilk cinayetin travmasını atlatabilmiş değilim." (İrman, 2016: 31) diyen yazarın yıllardır arkadaşı bildiği insanı sırf kendi görüşüne aykırı fikri sebebiyle Facebook'ta arkadaş listesinden çıkararak tekrar bir araya gelebilme ihtimalini tamamen kendi eliyle ortadan kaldırdığı için o insanı resmen öldürdüğü düşüncesine kapılıp bunu bir tür cinayet olarak addetme çaresizliğini bir türlü göremiyor ya da görmezden geliyorduk.

Bilhassa toplumsal olaylarda kendimizi yaşananların heyecanına o denli kapırıyorduk ki ekran başında kahvemizi yudumladığımızı unutuyor, klavyenin korkutucu tuşlarına tek tek basıyorduk ve hep sığındığımız "ifade özgürlüğü"nü bir kez daha yardıma çağırarak hiçbir sorumluluk kabul etmiyorduk. Hele bir de bahsi geçen bir insana yönelik linç girişimi ise gündem sıcaklığını yitirmeden sanal âlemde bize ayrılan yeri dolduruyor, linçin keyfine doymuyorduk. Her birimiz kılıçlarımızı

kuşanmıştıkt bir kere; bir anda kendimizden, kimliğimizden geçmiş, He-Man'e çoktan dönüşmüştük. Ve "Post-truth'un gücü adına, güç bende artık" nidaları ata ata bütün dünyaya kafa tutuyorduk. Artık çok güçlüydük, gücün ta kendisiydik.

Yararlanılan Kaynaklar

- Chomsky, Noam (2012). Medya Gerçeği. Osman Akınhay ve Abdullah Yılmaz (Çev.). İstanbul: Everest.
- Davies, William (2016). "The Age of Post-Truth Politics". AUG. 24, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/08/24/opinion/campaign-stops/the-age-of-post-truth-politics.html>
- Dunt, Ian (2016). "Post-truth politics is driving us mad". <http://www.politics.co.uk/blogs/2016/06/29/post-truth-politics-is-driving-us-mad>, JUNE. 29, 2016.
- Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz (2010). Öteki Kuram. Ankara: ERK.
- Herman, Edward ve Chomsky, Noam (2012). Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası. Ender Abadoğlu (Çev.). İstanbul: bgst.
- İrman, Özkan (2016). Sosyal Medya Cinayetleri. Bursa: Uçurtma.
- Rigel, Nurdoğan ve Şebnem Çağlar (2010). Kanatlı Kelimeler Örneklerle Haber Tasarımı Gazetecilik II. İstanbul: Anonim.
- <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>

